

JOGTUDOMÁNY ÉS JOGÁSZKÉPZÉS – AHOGY LEIBNIZ LÁTTA

KARÁCSONY ANDRÁS

ELTE ÁJK

JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

DR. KARÁCSONY ANDRÁS

EGYETEMI TANÁR

ELTE ÁJK

JOG- ÉS TÁRSADALOMELMÉLETI

TANSZÉK

KARACSONY@AJK.ELTE.HU

2025. január 13.

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) filozófusként, matematikusként, jogtudósként egyaránt jelentőset alkotott. „Leibniz önmagában egy akadémiát” – mondta, nem véletlenül, Nagy Frigyes. Hatása máig figyelemreméltó, annak ellenére, hogy műveinek egy része befejezetlen maradt, illetve napjainkig sem látott napvilágot. Hatásának alapja óriási terjedelmű levelezése: 1.100 emberrel levelezett, s életében 15.000 levelet írt. Ezek a levelek ún. tudományos levelek voltak, azaz konkrét tudományos kérdésekről, problémákról fejtette ki álláspontját levelezőpartnereinek. Paradox módon hatásának elnyúlását éppen hogy segítette kéziratának elhúzódozó kiadása. Ez ugyanis folyamatosan életben tartotta Leibniz gondolatait.¹ Latinul, franciául és németül írt. Az egyetlen nagy terjedelmű filozófiai-teológia értekezése, a *Theodicee* (1710) a kortársak elutasításában részesült. Voltaire a *Candide* c.

szatirikus regényében kigúnyolta Leibniz vélt optimizmusát. A matematika területén felfedezte a differenciál- és integrálszámítást, ám Newton vitatta elsőbbségét és lejárató kampányt vezetett híveivel Leibniz ellen. A polihisztorság minden hátrányát elszenvedte. A korábban ünnepezt gondolkodót utolsó útján csak néhányan kísérték el.

Leibniz intellektuális érdeklődése a családi helyzetéből is következett, apja ugyanis a morálfilozófia professzora volt a lipcsei egyetemen. Az ifjú Leibniz már 15 évesen megkezdte egyetemi tanulmányait: matematikát, filozófiát tanult. 17 évesen BA fokozatot szerzett, s ugyanebben az évben elkezdte jogi tanulmányait is.² 18 évesen magister fokozatot szerzett filozófiából a filozófiát és a jogtudományt kombinálva, a hipotetikus jogi ítélete elméletéről szóló értekezéssel. 19 évesen már a jogtudományban is megszerezte a BA

fokozatot. 21 évesen doktorált filozófiából és jogtudományból egyidejűleg. Egyetemi állást ajánlottak számára, ám mivel a jogászképzés reformját alapvetőnek tartotta, ezt viszont nem tették lehetővé, inkább a fejedelmi udvar szolgálatába állt Mainzban.

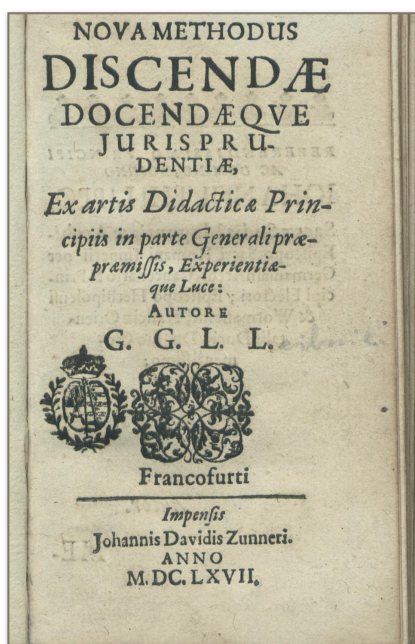
Miként vélekedett a tudomány egészéről? Leibniz álma egy univerzális nyelv

megalkotása volt, amely logikai szabályok alapján képes lenne a tudományos érvelések és problémák formalizált kezelésére. Leibniz ezt az új tudományt új logikával és jelöléstanal alapozta meg. Arra törekedett, hogy a fogalmak és a kijelentések struktúráját együtt egy logikai kalkullussal ábrázolja, aminek következtében a gondolkodás egyszerűen számolássá válhatna. Noha ez az elképzelése nem teljesült, de részeredményként megemlíthető, hogy feltalált egy mechanikus számológépet, ami képes volt összeadásra, kivonásra, szorzásra és osztásra. Szerinte a tudomány célja nem csupán – miként Arisztotelész gondolta – a kíváncsiság kielégítése, hanem hasznos is. Hasznos mert a *felicítást* (boldogságot) növeli, ami két dolgot jelent: a jó életet és a lelki boldogságot.

A tudományon belül két különbségtevést hangsúlyozott Leibniz.

Egyfelől az elméleti és a gyakorlati (empirikus) tudományok elválasztását. Az elméleti tudomány a lélek tökéletesedését szolgálja, az empirikus tudomány pedig a test gondozását. Az elméleti tudomány módszertanilag az analízisen alapszik, ami a

bizonyítás művészetéhez vezet, a gyakorlati tudomány pedig kombinációkból, szintézisekből származik, ami az új feltalálásához vezet. A másik különbségtevés pedig a rendszerezett tudás és a felhalmozott tudás elválasztása. Leibniz úgy látta, hogy csak a rendszerezett tudásban válik láthatóvá a rend, a világ harmóniája. És ez segíti az embert, hogy cselekvése a tökéletesre, a harmónia fokozására irányuljon.

Miért tartotta fontosnak a jogászképzés színvonalának emelését Leibniz? Úgy látta,

hogy ez szükséges a társadalmi igazságosság és az állami hatékonyság biztosításához. A jogászképzés nem korlátozódhatott csupán a törvények és szabályok tanulmányozására, hanem a hallgatóknak meg kell érteniük a jog filozófiai és történeti gyökereit, ezáltal jobban megérthetik a törvények értelmét és célját. Továbbá a joghallgatóknak ismerniük kell a természettudományokat, az etikát, a politikai filozó-

fiát és más társadalomtudományokat, hogy átfogó képet kapjanak a társadalom működéséről. A hallgatóknak magas szintű nyelvi és érvelési készségekkel kell rendelkezniük, hogy a tárgyalóteremben helyt tudjanak állni. És végezetül: az etikai alapelvek is fontosak, mivel a jogász hivatásban az erkölcsi integritás elengedhetetlen. Nem állunk messze az igazságtól, ha úgy látjuk, hogy Leibniz a saját kiemelkedő képességét és hatalmas

tudásanyagát várta el a jövő jogászeitől. Ebben az elképzelésben a joghallgatók kis polihisztorok, akik idővel komoly polihisztorrá válnak.

Leibniz nemcsak általános-ságban fogalmazta meg elvárásait

a jogászképzéssel kapcsolatosan, hanem ennek magvát részletesen is megvilágította. Úgy látta, hogy az oktatás megújításának előfeltétele, hogy legyen egy pontos képpünk a jogtudomány főbb jellemzőiről, belső tagoltságáról.³ Ennek alapján a jogtudományt 4 diszciplínába osztotta: - *jurisprudentia didactica* (jogismeret, beleértve a pozitív jogot, annak elemeit, definícióit, szabályait), - *jurisprudentia historica* (jogtörténet: a jog eredetéről és fejlődésfolyamatáról), - *jurisprudentia exegetica* (módszertan: ami a jogász tulajdonképpeni eszköze a törvények értelmezésénél), - *jurisprudentia polemica* (a bíraskodás művészete: a viták eldöntésének és az egye-

esetekben való jogtalálás tana).

Mindezek fölött állt a jurisprudentia universalis (általános jogtan): aminek tárgya Isten és az Ész parancsai. Ezek a tulajdonjogban (ami a természeti állapotból ered), a közösség jogában (a magánjog mint a lehetséges legnagyobb közjóra vonatkozva) és az ember bensőjéhez (jámborság, szelídség) kapcsolódó jogban, ami az ember és Isten közössége, fejeződik ki.

Szerinte ennek a jelentős tananyagának az elsajátítása új módszert kíván, ami a következőkben összegezhető: kétéves képzést javasolt, amelyben a jogtörténet, általános jogtan, a jogi terminológia és a római jog válogatott forrásai mellett folyamatosan tartott gyakorlatok (jogesetek feldolgozása) segítenék a joganyag elsajátítását. Naponta 2 óra időtartamban 12 jogeset feldolgozása a tanulmányok alatt összesen 3600 jogesettel való megismerkedést jelentett volna. Hogy ilyen rövid idő alatt ez az intenzív tudáselsajátítás megvalósulhasson, ehhez a jogtudományokat rendszerezni kell, beleértve a *mos gallicus* kiterjedt joganyagának redukcióját is. Ezen a ponton látható, hogy Leibniz jogi oktatással kapcsolatos elképzelései miért kapcsolódtak szorosan össze a jogtudomány rendszerezésére való törekvésével.

Ezen reformelképzelések megvalósítására akkoriban nem vállalkozott egyetlen egyetem sem, aminek következtében Leibniz sem lett egyetemi tudós, hanem

diplomataként vagy éppen a fejedelmi udvar könyvtárosaként végezte munkáját. Gondolatainak hatása az intézményi világ területén is megfigyelhető, így pl. a porosz akadémia szervezeti felépítése során és a 18. századi porosz bírósági reformban gyakorta hivatkoztak Leibniz eszméire.

Hivatkozások:

- ¹ A Leibniz hagyatékáról és a kiadott művekről lásd: www.gwlb.de/leibniz/arbeitschwerpunkte-projekte/leibniz-forschungsbibliothek-und-leibniz-bibliographie, továbbá: www.leibnizedition.de.
- ² Életművéről magyarul: Boros Gábor: Leibniz gyakorlati filozófiája. Máriabesnyő-Gödöllő, Attraktor, 2009.
- ³ Leibniz nézeteit jogtudományról és a jogászképzés reformjáról részletesen tárgyalja: Meder, Stephan: Der unbekannte Leibniz. Die Entdeckung von Recht und Politik durch Philosophie. Böhlau Verlag, Wien - Köln - Weimar, 2018. Összefoglalómban erre a munkára támaszkodtam.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Gottfried Wilhelm Leibniz arcképe. Forrás: <https://images.app.goo.gl/KkyKn2XeMFPnuruH9>
 2. oldal: Nova Methodus Discendae Docendaeque Jurisprudentiae. Forrás: <https://digital.slub-dresden.de/en/workview/dlf/60761/9#>
- Letöltve: 2024. január 10.